

ХАРКІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ІНСТИТУТ КУЛЬТУРИ

**ПРОБЛЕМИ
МУЗЕЄЗНАВСТВА,
ЗБЕРЕЖЕННЯ
ТА ВІДНОВЛЕННЯ
ІСТОРИЧНОЇ
ПАМ'ЯТІ**

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

ХАРКІВ · 1994

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ІНСТИТУТ КУЛЬТУРИ

Міжнародному Дню музеїв
присвячується

ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ВІДНОВЛЕННЯ
ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ

Наукова конференція з питань
музеєзнавства та історичного
краєзнавства 24-25 травня
1994 р.

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

Харків ХДІК 1994

Наукова конференція "Проблеми збереження та відновлення історичної пам'яті" 24-26 травня 1994 р. Тези доповідей.
Під редакцією Г.Я.Чернявського, доктора іст.наук, професора. - Х.: ХДІК, 1994.

У збірнику розглядаються питання теорії, історії та практики музеології, теорії та практики історичного краєзнавства. Для істориків та музеєзнавців, студентів вузів культури та університетів, практичних працівників музеїв.

пам'яток, головним чином поховання, залишила кочова аристократія типологією вони виходять з гуннських стародавностей.

Носіями етнічних особливостей спочатку виступають рядові кочовики. Вперше такі прикмети з'являються у кераміці кочовищ VIII ст. Криму, Приазов'я, верхів'ях малих рік - притоків Дону. Ці особливості пов'язані вже з розвитком та існуванням Салтово-Маяцької культури /СМ/. Робота археологів останніх тридцяти років показала, що СМ формується мережею локальних варіантів, більшість яких виникла на підставі появи осілости у кочових проболгар. Саме з осілстю та переходом до нового ХІІ пов'язана нова фаза етногенезу у проболгар VII-IX ст.

Етнос можливо вважати цілком сформованим за умови єдності певної території, мови, матеріальної культури, господарства, віри, антропологічних та таких суб'єктивних ознак, як етнонім і етнічна самосвідомість. Ознаки, які притаманні більш розвинутому етносу, починають формуватися у болгар з початку-середини VIII ст. при появі перших форм осілости. Це був довільний, закономірний і нічим в обставинах політичної стабільності Хазарського каганату до початку X ст. не порушений процес.

У той же час наявність ряду розбіжностей в похоронному обряді могильників, які належать до болгарських /Новопокровський, Дроновський, Красноторський/, є свідомствами незавершеності етногенезу болгар у цьому регіоні.

І.А.Сніжко

Історія вивчення давнього кам'яного віку на Харківщині

Відкриття перших палеолітичних пам'яток на Харківщині сталося на початку століття, коли під час підготовки до XII археологічного з'їзду В.А.Ісродцев провів розвідки в районі м.Ізюма. Були відзначені та інтерпретовані як місця, звідки давня людина брала креміль і проводила його первинну обробку, урочище "Берхнів Степск" і виступаючі гірські крем'яни.

У 20-ті роки дослідження відновив М.В. Сібілков. Він відкрив велику кількість археологічних пам'яток різних епох на сході та південному сході захарківської області, декілька з них належали до палеолітичного часу. Найбільш відомі стоянки - в урочищі

правому березі р. Сів. Донець, біля с. Сінічїно Ізюмського району, що була відкрита та досліджувалася у 1940 р. Тут у суглинку залягали 4 культурних шари, два нижніх М.В. Сібільов визначив як пізньопалеолітичні. Вони дали значний крем'яний матеріал, а за кілька років перед тим геологом Зеленко на цьому місці був знайдений зуб мамонта.

У цьому ж районі біля сусіднього села Яремовка, на вершині гори, яка має потужні виходи кременю, М.В. Сібільов відзначив сліди пізньопалеолітичної стоянки.

Біля с. Курюха Балаклєйського району на лівому березі р. Сів. Донець в одному з ярів у 1926 р. М.В. Сібільов відкрив пізньопалеолітичну стоянку, де разом з кістками мамонта було знайдено декілька крем'яних пластинок та кутових різців.

Походження та інтерпретація цих пам'яток не викликає сумніву. Хотілося б звернути увагу на кілька об'єктів, що протягом тривалого часу згадувались у літературі як стоянки давньої людини.

Добре відома знахідка кісток викопних тварин біля м. Богодухова, що описана І.Ф. Левицьким. У кар'єрі цегельного заводу в 1935 р. на глибині 5 м у шарі шпального бурувато-коєтого суглинку виявлені кістки мамонта, носорога, бика.

У зв'язку з цим необхідно відзначити ще три пункти. Два відкриті А.С. Федоровським біля с. Печенеги і с. Нижній Салтів. Тут також зафіксовані кістки викопних тварин, які дослідник пов'язує з пізньопалеолітичним часом. Коло пос. Андріївка І.Ф. Левицьким знайдено кістки мамонта. При цьому не згадується наявність слідів, що зв'язують ці пам'ятки з діяльністю людини. У таких випадках необхідно дуже коректно підходити до інтерпретації об'єктів. Тільки подальші дослідження дадуть змогу визначити, чи пов'язане їх виникнення з діяльністю людини, або ж це фауністична пам'ятка епохи плейстоцену.

У повсякденні роки пошук та дослідження палеолітичних пам'яток на території Харківської області не проводилися. Наприкінці 80-х років роботи в цьому напрямі були відновлені експедицією Харківського історичного музею. У 1988 р. коло с. Сінічїно Ізюмського району відкрито пізньопалеолітичну стоянку, яка розташована біля підшви крутого схилу гори, що має потужні виходи кременю. Результати досліджень дозволяють датувати пам'ятку кінцем пізнього палеоліту та інтерпретувати як майстерню з первинної обробки кременю.

У 1988 р. було відкрито ще два пункти в Ізюмському районі. Це - майстерні з первинної обробки кременю, які функціонували від часу пізнього палеоліту до неоліту - бронзи та в пізніші часи.

Територія Ізюмського району Харківської області є північною західною частиною Донецького кряжа. Тут розташований вихід кристалічного високоякісного кременю, що використовувався давньою людиною для виготовлення знарядь праці. У Донецькій області відомі і добре вивчені багато стоянок та майстерень з первинної обробки кременю, що відносяться до пізнього палеоліту. Геологічні умови, відомі раніше та відкриті останнім часом пам'ятки роблять перспективними подальші пошуки пізньопалеолітичних об'єктів на південному сході Харківської області.

Г.В.Охріменко
Т.Л.Стольня

Бурштинові оздоби

В пошуках придатних до ужитку мінералів людина зіткнулася з янтарем. Для виготовлення знарядь праці він майже не використовувався, але вишукана незвичайність сонячного каменю була спієнена віддавна. Поряд з кращими гатунками кістки, дорогоцінними каменями бурштин посів у декоративно-естетичному оточенні предків значне місце. Перші вироби з бурштину могли з'явитись в пізньому палеоліті, а вже в мезоліті знахідки таких речей стають звичайними на території Польщі, Прибалтики. Так, біля Гданська, Добегнево виявлені фігурки, що нагадують ведмедів, підвіски з отворами та ямковими заглибленнями.

До пізнього неоліту Литви належать антропоморфні та зооморфні амулети у вигляді людської голови, коня тощо /Тихомирова, 1973/. З 1959 р. білоруськими археологами проводились дослідження Кричинського торфовища. Під час них з'ясувалось, що багато знарядь праці жителі цих місць робили з кісток, а для виготовлення оздоб, якими вони прикрашали одяг, використовували й бурштин. Це були підвіски, буси, каблучки, фігурні накладки /Чернявський, 1987/. Подібні речі робили і в епоху міді та бронзи. Так, біля с. Іванна Дубнівського р-ну Рівненщини, на березі р. Ікви в 1969 р. І.М.Свєтніковим та Е.І.Сєлєдцем досліджувалася гробниця культури кулястих ам'ор, де знайдено 7 посудин, янтарний диск-амулет з хрестоподібним /сонячним?/ знаком на одному боці та трьома схематичними людськими фігурами з луком і стрілами на іншому /Свєтніков, Ніколиченко, 1989/. Згаданої культури залишки пізньої бронзи знайдені біля с. Іванна.